

Ooievaars *Ciconia ciconia* in ZW-Drenthe

Michel Klemann

De Ooievaar is in Nederland bijna uitgestorven. Vanaf 1969 wordt getracht de populatie op te krikken door de opfok van Ooievaars in ooievaarsdorpen. In Drenthe gebeurt dat sinds 1982 bij De Wijk (station De Lokkerij). In 1982-92 werden al 276 jongen geringd (een deel bleef ongeringd). In 1991-93 was het aantal bezette nesten rond De Wijk en op de Lokkerij resp. 24, 31 en 35. De maximale vestigingsafstand vanaf het dorp lijkt tien km te zijn. Tot die afstand zijn paren nog in staat naar De Lokkerij te vliegen om te profiteren van de voedingen in tijden van voedselschaarste. De geringde jongen worden over heel Europa teruggemeld en komen zuidelijk tot in Mali.

Introducties van verdwenen of zeldzame diersoorten vinden in Europa op steeds uitgebreidere schaal en met steeds meer soorten plaats. In het buitenland zijn herintroducties aan de gang van Vale Gier *Gyps fulvus*, Lammergier *Gypaetus barbatus*, Zeearend *Haliaeetus albicilla*, Dwerggans *Anser erythropus*, Slechtvalk *Falco peregrinus* en Oehoe *Bubo*. In Nederland zijn vooral de herintroducties van de Raaf *Corvus corax*, Bever *Castor fiber*, de pimpernelblauwtjes *Maculinea teleius* & *Maculinea nausithous* en Ooievaar *Ciconia ciconia* bekend. Ten tijde van de komst van het eerste ooievaarsstation "Het Liesveld" in Groot-Ammers broedde de Ooievaar nog in het wild in Nederland, zij het in lage aantallen. Hier was dus geen sprake van herintroductie in de zuivere zin van het woord. De bedoeling van het project was o.a. het versterken van de bestaande populatie om te voorkomen dat de soort als broedvogel zou verdwijnen. Dit deel van het project lijkt aardig te lukken; hieronder een kort relaas.

Wilde-, gemengde- en/of projectooievaars

Een van de laatst gepubliceerde artikelen over de Nederlandse populatie Ooievaars is verschenen in het Vogeljaar (Jonkers 1991). Voor 1991 werd een populatie van twaalf broedparen gemeld met 23 uitgevlogen jongen. Deze aantallen gelden voor de zogenaamde "wilde- en gemengde broedparen". Dit zijn paren waarvan een of beide ouders ongeringd zijn en daarom tot "wilde" vogels worden gerekend. Over het aantal paren projectooievaars in Nederland wordt weinig meegedeeld. Ook de Atlas van de Nederlandse Vogels geeft alleen aantallen "wilde- en gemengde" broedparen voor de jaren 1979-83 (SOVON 1987). Niet alle jongen worden jaarlijks geringd en met het regelmatig verschijnen van in het buitenland geboren vogels, waar vaak wel wilde vogels worden geringd, is de verwarring over wild of tam compleet. Dit onderscheid kan daarom beter worden verlaten.

Jaarlijks worden door de ooievaarsstations in Nederland voor de donateurs overzichten gepubliceerd met daarin de broedresultaten. Vergelijken we de gegevens van bijvoorbeeld het jaarbericht no. 19 van ooievaarsdorp Het Liesveld met die in het Vogeljaar van 1991 dan ontstaat een ander beeld.

Ooievaarsstations

In 1969 bestond in Nederland de wilde populatie Ooievaars uit slechts 19 paren. Op tien nesten werd gebroed en 31 jongen vlogen uit (Schuilenburg 1970). In dat jaar is Vogelbescherming begonnen met de opfok van Ooievaars in Groot-Ammers om de Nederlandse populatie te versterken. Terwijl de wilde populatie jaarlijks verder uitdunde, namen zowel het aantal projectooievaars, als ooievaarsstations toe. Momenteel zijn er in Nederland dertien van deze stations (figuur 1).

In verschillende stations zijn een of enkele paren die in kooien of op de grond broeden. Vaak zijn dit paren waarvan een der ouders niet kan vliegen. Het gros van de jongen dat in deze nesten geboren wordt, krijgt de kans om zich bij de vrijvliegende populatie te voegen. In 1991 waren er landelijk 19 van deze kooi- of grondparen. Daarnaast waren er 125 vrijvliegende paren. Deze, totaal 144 broedparen, legden bijna 470 eieren waaruit 290 jongen groot werden. Dit alles resulteerde in meer dan 500 vrijvliegende Ooievaars aan het eind van de zomer in Nederland! Een wel heel ander beeld dan de 13 paren met 31 jongen die in het eerder genoemde Vogeljaar-artikel worden gegeven. In de periode 1 oktober 1990 - 1 november 1991 werden slechts 103 waarnemingen van pleisterende en trekkende Ooievaars gemeld (Jonkers 1991). Het aantal waarnemingen dat jaarlijks via het SOVON BSP-niet-broedvogel-project binnenkomt, ligt met enkele honderden waarnemingen per jaar hoger, maar is nog altijd lager dan het aantal vrijvliegende Ooievaars.

Figuur 1. Ligging ooievaarsstations in Nederland, gerangschikt van noord naar zuid.
Location of breeding stations for White Storks in The Netherlands.

1. Leek	8. Zegveld
2. Eemewoude	9. Hastrecht
3. Akmarijp	10. Ommeren
4. Spanga	11. Groot-Ammers
5. De Wijk	12. Herwijnen
6. Gorssel	13. Rossum
7. Alphen a/d Rijn	

De Lokkerij in De Wijk

Acht jaar nadat het laatste broedpaar Drenthe had verlaten werd in 1982 in De Wijk het buitenstation De Lokkerij gesticht. Gelegen langs de Reest leek de plek, gezien de rust en de aanwezigheid van veel reservaten, een goede locatie. Het aantal broedparen ging

gestaag omhoog. In 1991 waren reeds 24 nesten bezet. Op 22 hiervan werd gebroed en 56 jongen vlogen uit. In 1992 waren er 31 bezette nesten. Op 30 nesten belandden 116 eieren; uiteindelijk kwamen 66 jongen groot. Deze jongen worden zoveel mogelijk geringd, al lukte dit niet bij alle nestjongen. In de periode 1981-92 werden echter totaal 276 jongen geringd. Doordat veel geringde Ooievaars worden afgelezen, kan deels worden nagegaan welke omzwervingen deze vogels in Nederland en in de rest van Europa maken. Daarnaast zijn de ouders ook vaak bekend. Op deze manier is al een heel stamboek voorhanden van vrijvliegende Ooievaars. Over de terugmeldingen van gestorven Ooievaars, afkomstig uit De Wijk, wordt in het jaarverslag van 1992 bericht (Koopman & Koopman 1992). Opmerkelijk hierbij zijn twee terugmeldingen uit Mali. Zowel in 1991 als in 1992 werd in dit land een in De Wijk geboren vogel geschoten. Verder zijn terugmeldingen bekend uit Frankrijk (negen maal) en Spanje (eenmaal). Een flink deel van de vogels lijkt weg te trekken. Of ze helemaal naar Afrika gaan, wordt voor het gros betwijfeld. Mogelijk overwinteren er veel binnen Europa. Daarnaast overwintert een deel van de broedpopulatie jaarlijks in Nederland. Dit geeft de vreemde situatie dat Ooievaars nu drie verschillende strategieën hebben om de winter door te komen. Namelijk vogels die naar Afrika gaan, vogels die in Europa blijven en vogels die op de broedplaatsen blijven.

De situatie in 1993

In augustus en september in het Reestdal 150 Ooievaars rond. Op zonnige dagen vormden ze troepen van tientallen exemplaren die opschroefden tot ze uit het gezicht verdwenen om vervolgens, een uur later, met ruisende slagpennen, een voor een naar beneden te duiken.

Het afgelopen broedseizoen was met 35 broedparen (tabel 1) voor De Lokkerij het meest succesvolle jaar sinds de oprichting. Voor het eerst was het aantal broedparen buiten de hekken (19 paar met 42 jongen) groter dan daarbinnen (16 paar met 48 jongen). Behalve in de nabije omgeving vestigden zich ook paren in Ruinerwold, Wanneperveen, St. Jansklooster en Heetveld. De paren in St. Jansklooster en Heetveld kregen wel jongen maar deze stierven vroegtijdig op het nest.

Tabel 1. Broedselgrootte van Ooievaars verbonden aan De Lokkerij (De Wijk) in 1993.
Number of nestlings of White Storks from the station De Lokkerij near De Wijk in 1993.

Aantal jongen/nest No. of young/nest	Frequentie Frequency	Totaal aantal jongen Total number of young
0	2	0
1	2	4
2	12	24
3	13	39
4	5	20
5	1	5

Een broedpaar met drie jongen langs het Meppelderdiep ten westen van Meppel bleek ondanks de afstand van meer dan zeven kilometer toch regelmatig De Lokkerij te bezoeken om bijgevoerd te worden. Het lijkt erop dat de voedselsituatie, ondanks de

aanwezigheid van het grote oppervlak reservaat- en beheersgebieden, nog niet optimaal is. Vanuit opportunistisch oogpunt is het gemak waarmee in De Wijk de krop gevuld kan worden misschien ook een bezoekreden voor Ooievaars.

De groei van het aantal broedparen zit er nog steeds in en uitbreiding naar de omgeving vindt plaats. De komende jaren zal blijken hoe ver de populatie kan uitbreiden. Bij een afstand van meer dan tien km van de Lokkerij wordt het onaantrekkelijk om daar nog eten te gaan halen. De komende jaren zullen duidelijkheid verschaffen welke gebieden voldoen aan de eisen die huidige broedende Ooievaars stellen.

Tot slot

De vraagtekens die de laatste jaren geplaatst worden bij de het nut en doel van de ooievaarsstations (zie o.a. Maréchal 1993) zijn deels wel terecht. Het zou inderdaad behalve voor Ooievaars, voor hele leefgemeenschappen beter zijn indien op grote schaal geschikte ecosystemen gecreëerd werden. Herstel van ooievaarsbiotoop in Nederland komt slechts langzaam op gang. In Afrika liggen dit soort zaken zelfs nog een paar graden moeilijker. Als op herstel van biotopen gewacht moet worden, lijkt mij de kans groot dat in West-Europa de Ooievaar verdwijnt. Het afwijkende gedragspatroon -de soort is deels standvogel en deels zwerfvogel geworden- geeft aan dat door de opfok duidelijke veranderingen plaatsvinden. De "zuivere" soort Ooievaar is hier niet mee gediend. Wel ontstaat er een vogel die visueel veel weg heeft van een Ooievaar, maar gebonden is aan mensen, met een ander gedragspatroon, een ander menu, een ander bioritme. Met de opbouw van een nieuwe populatie gaat het wat de aantallen betreft de goede kant op. Wanneer dit komt door menselijk handelen, komen er echter vraagtekens. Bij een soort die "uit zichzelf" een gedragsverandering vertoont, laat niemand zich daar negatief over uit. Zo broeden Grutto's in de mais, Wulpen in intensief beheerd grasland, Gele Kwikstaarten in platgespoten erwtenpercelen en Haviken in lage elzen in moerasbos. Daarom blijven het echter nog wel Grutto's, Wulpen, Gele Kwikstaarten en Haviken. Ondanks de veranderingen of domesticatieverschijnselen die bij de kweek optreden, blijven Ooievaars Ooievaars. Alweer een reden om de termen "wild", "gemengd" en "tam" te laten vallen. Er liggen een aantal feiten over de ooievaarsdorpen en over Ooievaars, maar daarmee is nog niet alles gezegd. Persoonlijk vind ik de broedende Ooievaars rondom De Wijk een aanwinst.

Summary: White Storks *Ciconia ciconia* in SW-Drenthe

The White Stork has almost disappeared as a breeding bird in The Netherlands. Since 1969, White Stork stations were therefore established in several parts of the country (fig. 1) in order to increase reproductive output. The fledglings were released. One such station was established near De Wijk in the province of Drenthe in 1982. In 1982-92, 276 nestlings were ringed here (and some remained unringed). The number of pairs increased to 24 in 1991, 31 in 1992 and 35 (producing 92 young, cf. table 1) in 1993. In the latter year, the majority bred outside the confines of the station. These pairs remained within a radius of 10 km of the station, viz. the maximum distance that breeding birds were willing to fly to receive food at the station during periods of food shortage. Ringing recoveries

were received from all over Europe. The present population is partly resident and overwinters partly in southern Europe. Two birds were recovered in Mali.

Literatuur

- Anonymus 1992. Jaarbericht No. 19 Ooievaarsdorp Het Liesveld. Vogelbescherming Nederland, Zeist.
- Jonkers D.A. 1991. Nederland na 1991 nog ooievaarsland?. Vogeljaar 39: 262-264.
- Koopman F. & Koopman E. 1992. Jaarverslag 1992 "De Lokkerij". Rapport in eigen beheer, De Wijk.
- Maréchal P. 1993. Ooievaarsdorpen: leuk maar achterhaald? Vogeljaar 41: 97-102.
- Schuilenburg H.L. 1970. In 1970 vlogen slechts 17 jonge ooievaars uit. Vogeljaar 18: 371-376.
- SOVON 1987. Atlas van de Nederlandse Broedvogels. SOVON, Arnhem.

*Adres: Jan Steenstraat 171,
7944 TV Meppel.*

